

FOLIA SELECTA

KUKLAY ANTAL:	Pilinszky János <i>Örökmozgó</i> c. verséről
P.-M. EMONET O.P.:	Metafizika egyszerű szavakkal
SZIGETI I. JÓZSEF O.P.:	Részletek a 97. Füzetből
KUKLAY ANTAL:	Autonómia és szolidaritás
FLORILEGIUM -	Kodály Zoltán: Előszó

Pilinszky János

ÖRÖKMOZGÓ

A világbank elektromos szivében
 az örökmozgó föl-lejár,
 mint egy tükör,
 mint egy koporsó,
 mozgókép, vitrin, üveghintó,
 akár egy óriási mécses,
 holtfáradt, óriás kísértet.

„Kísértet járja be Európát, a Kommunizmus kísértete.” – mondotta Marx jó százötven évvel ezelőtt. Napjainkban a Konzumizmus kísértete járja be a világot. Szentélye a bank, papjai a pénzemberek.

Az örökmozgó liftet tréfásan páternoszternek nevezték el, mert úgy sorjáznak egymás után a föl-leszálló kabinok, mint a rózsafűzért morzsoló barátok kezén az Üdvözlégy Máriák után a Mi Atyánkot – Pater noster-t jelző nagyobb szemek.

A rejtett költői kép – a rózsafűzér – vallásos asszociációkat ébreszt: áhítatos imát a templomi örökmécses halvány fényében, a sír körül állók gyászát a pótolhatatlan veszteség felett, irónikus párhuzamban a luxusautókban ülő bankárok és filmsztárok csillogó világával, a nyereség és veszteség révületében a bálvány előtt hódolók pénzimádatával.

És felsejlik a próféta „gyötrő és hányatott reménye”: a kompjúterek által gerjesztett virtuális pénz buborék egyszer majd elpukkan, vagy szuszogva leereszt, mint egy lyukas futballabda: a globális konzumizmus *holtfáradt kísértete* éppúgy elenyészik majd, mint a kommunizmus éjszakájának démona, mert az EMBER a napfényre teremtett. Sed resurget tertia die. „Az Emberfiát keresztre feszítik, de harmadnapra feltámad.”

Kuklay Antal

Pierre Marie Emonet O. P.

METAFIZIKA EGYSZERŰ SZAVAKKAL

VII. fejezet

A szubsztancia: a lét gyökere

„ A virágnak van egy belső része,
mely felnyitja szemeit, és külsejének
lenyűgöző arányainál és színeinél
egyre mélyebb és mélyebb titkokat tár
fel.”

/ Hans Urs von Balthasar/

A létezés – vagyis az az aktus, amely a dolgokat arra sarkallja, hogy az anyagból kinőve önmagukban megálljanak – egy másik nevet is kapott a filozófusoktól. Vannak, akik *szubsztanciának* nevezik.

Mire való ez az elnevezés? A létezés újabb megjelöléseként lehetővé teszi egy, a dolgokban rejlő ellentmondás feloldását.

A természetben a dolgok egyfelől sokféle és folyamatosan változó látványt mutatnak. Krisztus előtt a VI. században az efezusi Herakleitosz a valóságot a folyó állandóan hömpölygő vizéhez hasonlította. Gondoljunk egy szál rózsára és létezésének állomásaira! Elrejtőzik a magban, szárba szökken, bimbót növeszt, és végül kivirágzik. És mindezen pillanatok között is állandóan változik. Az ember életútja is különböző állomásokra oszlik: magzati lét, gyermekkor, kamaszkor, fiatalkor, felnőttkor és öregkor. Mindenegyik állomásnál akár azt is hihetnénk, hogy más és más létezővel állunk szemben.

És mégis, a különböző állapotok sokféleségének özönében, az egymással szinte ellentétes létezési módok közepette a dolgok mélyén van a mag, amely ezeknek ellenáll, egy központ, amely nem változik. Máskülönben milyen joggal viselhetne ez a mozgó együttes egyetlen nevet: „rózsa” vagy „ember”? Létezésük bármelyik pillanatát ragadjuk is ki, mindig érezhetjük, hogy igenis helyénvaló egyetlen névvel illetni őket.

Vegyünk egy rövid nyelvtani leckét! Latinul „substantivus”-nak, azaz főnévnek mondják azt a nevet, amelyet egy dolog egész létezése során visel. Ez a kifejezés két részre oszlik: „sub” = *alatta* és „stantivus” = *önmagában megállni képes*. A substantivus jelöli a dolgoknak azt a magját, ami végig azonos marad önmagával. Ez a szubsztancia. Ez a név léte egész folyamán megilleti a dolgot. Ez a név jelöli azt, ami a változó dolgon belül változatlan marad. A dolgok belső szilárdságát.

Önmagáért beszél az a tény is, hogy a főnévhez lehet kapcsolni egy másik szófajt, amelyet a nyelvészek *melléknévnek* neveznek, mivelhogy ezek a főnévhez mintegy kívülről csatlakoznak. A latin „adiectivum” /melléknév/ két részből áll: „ad”, melyet úgy fordíthatnánk, hogy *mellé, hozzá*, és a „iaceo” ige, melynek jelentése: *vet, dob, fekszik*. A melléknevek tehát ráakódnak a főnevekre, mert a tulajdonságok, melyeket jelölnek, önmagukban nem képesek megállni. A substantivusra „rávettetnek”, reá támaszkodnak. A szubsztancia /főnév/ - nevezük alul-fekvőnek – kölcsönzi a mellékneveknek azt a képességet, hogy mégis fönmaradjanak.

Milyen tanulságot szűrhetünk le mindebből? Hogy a dolgoknak van egy „külső” és egy „belső” része. A rózsza pompás formája egyrészt fel-, másrészt pedig elfedi azt a titokzatos részét a virágnak, amely nélkül nem is kerülhetne napvilágra mindaz, ami benne elbűvöl minket. A rózsza színe, illata, szerkezete csupa melléknévvel írható le. A filozófusok ezeket „fenoméneknek” is nevezik. Ami tehát napvilágra kerül, az az eredeti sötétségből lép ki: onnan, ahol a létezés titka tanyázik.

„És te, sötétség, mindent magadhoz ölelsz.” /17/

Mellesleg azt is könnyen megérthetjük, hogy miért nevezik intelligenciának azt a képességünket, amely lehetővé teszi ennek a „belső résznek” a megismerését. Az „intelligencia” két latin szóból tevődik össze: „intus”, amely *belső*t jelent, és a „legere”, amelynek jelentése: *olvasni*. Az ember képes megfejteni a dolgokban rejlő titkokat. Ezzel szemben az érzékek dolga, hogy számba vegyék a látható fenoméneket.

Ezek a nyelvi elemzések azt mutatják, hogy a szavak jelentése és a létfilozófia igazságai megegyeznek egymással. Amikor a hétköznapi ember „dolgot” említ, a metafizikus *szubsztanciát* mond. Amit az előző „külső megjelenésnek” nevez, azt az utóbbi *akcidensnek* /esetlegességnek/ hívja. Láthatjuk, hogy a köznyelv mélyén ott rejtőzik a lét misztériuma, melyet a filozófus, saját nyelvezetet teremtve, megpróbál föltárni.

Igen. A lét szubsztancia. Így kell neveznünk, mert mindaz, amit érzékszerveink „zsákmányul” tudnak ejteni, *reá* támaszkodik. A jelenségek igen értékes, ám mégis tűnékeny gazdagságán túl azokat a gyökereket találhatjuk meg, melyekből a látható és érzékelhető dolgok táplálkoznak.

A metafizikus és a költő sajátos kegyelme, hogy a dolgok mélyén – éppen azon keresztül, amit azok látni engednek magukból – megérik létük legjobb, láthatatlan részét, melyet az egyik szubsztanciának, a másik léleknek nevez.

„Kidőlt fa a mohás mezőben
Harag nélküli türelmes áldozat
Egykor pazarló élő, akinek oly szelíd volt a lelke,
Nyugszik itt most zöld és vörösbarna bő szoknyájában.” /18/

VIII. fejezet

A lélek: a lét forrásainál

„Újabban azt remélem, hogy magam
is létrehozhatok olyasmit,
aminek lelke van.”
/Van Gogh/

Már az ókorban is, de főleg a modern időkben, voltak filozófusok, akik nem fogadták el Arisztotelésznek a *szubsztanciáról* vallott nézeteit. Így érveltek: Hogyan lehetne a jelenségek szakadatlan folyamát és a számtalan változatos tevékenységet visszavezetni egy mozdulatlan, tehetetlen okra? Ez olyan lenne, mintha az életet, azaz magát a tiszta spontaneitást, a halálból akarnánk eredeztetni.

Aki így beszél, az meghamisítja Arisztotelész tanítását. Arisztotelész azért nevezte a létet a dolgok Szubsztanciájának, mert ezzel magyarázta a tényt, miszerint a dolgok az időben megőrzik azonosságukat. Másfelől épp amikor magyarázatot akar adni a cselekvésre, az ugyanezen dolgokban végbemenő változásokra, akkor a létet *léleknek* nevezi. A lélek, azaz az élet principiuma hivattott jelölni ezt a *forrás* szerepet. Mert végtére is magából a dolgoknak a létéből fakad a jelenségeknek, az egymást követő állapotoknak és a cselekvések megszámlálhatatlan sokaságának az áradata.

Itt késedelem nélkül meg kell jegyeznünk, hogy a „lélek” kifejezés az ókori filozófusoknál elsősorban nem spirituális és az anyagtól elválasztott principiumot jelent. Nem, léleknek azt az elvet nevezik, amely az anyagban magában, az anyaggal együtt munkálkodik, hogy megformálja a növényt, az állatot, majd az embert. Ezután a lélek beléoltja az életet a szervekbe, melyeknek közreműködésével a létezők sajátos cselekvésekre válnak képessé.

Amikor Arisztotelész meg akarta mutatni a lélek immanens életelv voltát, egy azóta klasszikussá vált hasonlatot használt a művészetről és a természetről. A természet „élő formákban működik”. És, hogy kihangsúlyozza azt, ami a lélek működésében egyedülálló, a művészettel állította ellentétbe. A művészet is létrehoz egy kezdet, egy törzset, egy fejet, de ezek halott formák. „Csendéletek”, a szó eredeti értelmében: „Kéznek nevezni, vagy más élő testrészt nevével illetni művészi alkotásokat, kétértelmű beszéd. Az a kéz ugyanúgy nem tudja betölteni funkcióját, mint a kőfuvola, vagy a rajzolt orvosság” /19/

Ezek az elmélekedések – ismétlem – arra alkalmasak, hogy kihangsúlyozzák a természet létének és az alkotó léleknek életerejét. De Arisztotelész hasonlatának nem szabad elfednie, hogy az igazi művészek legnagyobb kihívása éppen az, hogy az életnek ez az intenzitása érezhető legyen alkotásaikban. Amit Arisztotelész mond a művészetről, az még nem a teljes igazság. Ugyanis a mű-

vész mindenki másnál jobban érzékeli a dolgok lelkét, és azt szeretné, hogy ez a lélek, amely a dolgokban van, költözzön bele az ő művébe is: „Amikor úgy akarok lerajzolni egy fűzfát, mintha élne, és igazság szerint ezt akarom –írja Van Gogh– mindaz, ami körülötte van viszonylagossá válik, azért, hogy minden figyelmet a szóban forgó fára összpontosíthassam, és, hogy meg ne álljak addig, amíg élővé nem varázsoltam.” /20/ Élővé tenni a művészet eszközeivel! Egy növény, állat vagy ember pusztá lemásolása nem művészet. Nincs rosszabb az akadémizmus „szörnyű pontosságánál” – mondja Van Gogh. Cézanne pedig úgy véli, hogy „a hiánytalan pontosságot csak a hülyék csodálják”.

A zseniális művész éppen hogy az, akinek sikerül élettől megtöltenie egy bronz kezét vagy egy márvány torzót. Rembrandtot a lélek festőjének tartották. Értve alatta a dolgok lelkét. E tekintetben semmi sem kifejezőbb az ő rajzainál. Ki tud nála jobban vázlatba sűríteni egy állatot, egy fát, vagy magát egy tájat? Megdöbbenően szegényes eszközökkel csak még ragyogóbbá teszi a dolgokban rejlő szépséget. A vonások felvillanásai – melyek mintha csak a szerkezet gyors körülírásai lennének – ki tudja milyen csoda folytán kirobbantják a létező rejtett életét, élő szubsztanciáját, lelkét!

Amikor Van Gogh azt mondja, hogy a modern művészek „talán a legnagyobb gondolkodók”, nem a filozófusok közé akarja sorolni őket. Hanem egy fajta rokonságot fedez fel a művészek és a filozófusok között, mely szerint mindkettő túl akar lépni a látszaton. A művész és a filozófus tudják, hogy a dolgok titka nem abban van, amit látunk belőlük. Mindkettő a maga útját járja, hogy eljusson a dolgok lelkéhez, melyet mindketten törekszenek megragadni. A modern festő sokkal inkább, mint a régi, ki akarja emelni a dolgokból azoknak spirituális részét, megküzdve a látszattal, amelyet eltorzít, geometrizál, absztrahál.

Igen, a létfilozófusok tudják és látják, hogy a dolgokban –a külső megjelenésükön túl – ott van a szubsztanciájuknak és a lelküknek a titka. A művészek erőfeszítései, hogy megragadják ezt, a küzdelem, amit ennek érdekében folytatnak – és amelyből mindig győztesen kerülnek ki – kell, hogy a filozófusok számára is egy másik világ létezésének tanúbizonyságául szolgáljanak.

Láthatjuk tehát: ha a lelket szubsztanciának nevezzük, azzal a lét szívének közepébe helyezük. Amikor Arisztotelész szubsztanciának /21/ nevezi a lelket, úgy érti, hogy az élők a saját létükből kifolyólag fejlesztenek ki szerveket és töltik meg azt élettől, hasonlóan a művész ihletéhez, amely átjárja karjának és kezének mozdulatait, irányítja a szerszámait.

IX. fejezet

A filozófus megpróbálja lefordítani a dolgok nyelvét

„Csak a dolgok beszélnek hozzám”
/R.- M. Rilke/

A Kr. e. VII. és VI. századi filozófusok, mivel ők voltak a legelsőek, nem könyvekből, és nem is emberektől vették tanaikat. Mindenek előtt a dolgok maguk beszéltek hozzájuk. Mostanáig azért csak Arisztotelésszel foglalkoztunk /Kr. e. IV. század/, mert ő volt az, aki a filozófia első két évszázadát összegezte. Másrészt ő szó szerint a Természet létének szentelte magát. A *dolgok* képezték az ő hivatkozási alapját, sőt kizárólagos alapját. Szerette mondogatni, hogy a dolgok soha nem csalnak, és ha mégis hiba csúszik a számításba, az az emberi elme miatt fordulhat elő, olyankor, amikor az ember nem tudja a valósághoz igazítani a saját értelmét. Jól mondják egyesek, hogy Arisztotelészben van egy jó adag „részrehajlás” a dolgok iránt. /22/

Arisztotelész kijelenti: az első filozófusok és egyébként saját maga is mindig ezt a kérdést tették föl maguknak: „Mi a lét?” /23/ Elméjét mindenek előtt ez az első és egyetemes aktus ragadta meg, melynek köszönhetően minden létező dolog napvilágra jut, és ott meg is tartja magát. Ez az aktus természetesen mindenki számára észrevehető, mégis csak a filozófusoknak jut osztályrészül, hogy rácsodálkozva vizsgálat tárgyává tegyék. Az előző fejezetek erre akartak rámutatni. Most itt az idő, hogy a bennük foglaltakat újra elővegyük és összegezzük.

Megjegyezzük, hogy nem kevesebb, mint hét másik név kellett ahhoz, hogy kihámozzuk a *lét* elnevezés ésszel felfogható tartalmát. A hét elnevezés egymást szólítja, mindegyik megvilágítván az előző értelmét. Nem szabad csodálkoznunk a kifejezések eme sokféleségén. Aquinoi Szt. Tamás erre mondja, hogy „ha egyazon dolog több nevet visel, az tulajdonságainak vagy hatásainak sokféleségével magyarázható” /24/. Összefoglalónkkal azt szeretnénk hangsúlyozni, hogy mindezen elnevezések szükségesek a természetes „lét” értelmének kifejtése szempontjából. Miközben rávilágítunk ezekre az összefüggésekre és azok szükséges voltára, elindulunk a dolgok filozófiai szemlélésének útján.

A korai filozófusok azért nevezték „létezőknek” vizsgálódásuk tárgyát, hogy kifejezzék: az első általuk végbevitt aktus az, hogy önmagukban is megállnak, ellenállnak a szétszóró erőknek, megtartják integritásukat, vagy ha szükséges, helyreállítják azt.

Ezt az aktust látják meg már csírájában abban a növekedésben, melyet a dolgok az anyag kebelén hajtanak végre. Erre ki kellett találniuk a *Phüszisz* elnevezést. Lefordíthatatlan kifejezés, hacsak nem a képi tartalmát nézzük a szónak: a lét itt még mag, magzat, mely a fény irányába való kibontakozást jelent. „Ami kibontakozván napvilágra lép.” /25/ A *Phüszisz* elnevezés a „Phosz” rokona, amely fényt jelent.

Úgy vélték, hogy a fényre eljutni és ott megmaradni, a dolgok számára szakadatlan erőfeszítést jelent. Ezért ezek a gondolkodók a létet az energiával is azonosították. A létezés – jelentette ki Arisztotelész – „erőfeszítés”, mely a dolog belsejéből indul, belsejében marad, és magának a dolognak az érdekében történik.

És ez még nem minden. Ebben a belső munkában egy szervező erő nyilvánul meg. Növekedés közben a növény és az állat jövőbeni cselekvések elvégzésére alkalmas szervekkel látja el magát. Működőképessé tételük érdekében egységbe hozza ezeket az eszközöket, önálló egészet hozva létre belőlük. Ezért a létezést valamilyen idea /görög: *eidosz*/ által megalkotottnak gondolták. De látjuk, hogy ez egy *erő-idea*.

Amikor Arisztotelész az erő-idea szerepét fejtegeti, hangsúlyozza, hogy az szervezi egybe a test részeit, adja a szerkezetét, formáját. Ezért a létet *Formának* is nevezi. Görögül: *Morphé*. Vigyázat, nem a test külső körvonalairól van szó, hanem a benne lakó szerkezeti energiáról!

Arisztotelész mindennek előtt naturalista volt. A tapasztalat módszerét választotta az élők tanulmányozásakor. A növények és az állatok által alkalmazott önépítő munka szemlélése közben csodálta a természetet, hogy miként tudja a saját tevékenységét célra irányítani. Erre az *entéléchié* kifejezést találta ki, melyet ma is használnak a modern biológusok. Görög eredetű szó, melynek jelentése: a célját önmagában bíró. Megjegyezte, hogy ez a kifejezés azt jelöli, hogy a létező önmagában megáll és megtartja magát. *Megállapodik*, mert ez az ő saját java és végcélja.

Majd a dolognak az alapjaihoz leásva megcsodálja, hogy a lét ennek a hosszú munkának a során, számtalan külső formában megjelenve megőrzi önazonosságát és egységét. El is nevezi *Szubsztanciának*. Ez a szó a létnek arra a feladatára utal, hogy minden fent említett cselekvésnek a gyökerét képezze. Ez az a *valami*, ami miatt egy rózsza vagy egy fecske létezése kezdetétől a végéig ugyanazt a nevet viselheti.

Végezetül pedig a létezők eme állandó és rejtett alapjának, a szubsztanciának szüksége van még egy névre: *lélek*. „Minden dolog létezésének oka a lényét formáló szubsztancia, az élők számára pedig élni magát a létet jelenti, s ennek mind oka, mind kezdete a *lélek*”. /26/

Az élőknél tehát a lélek a létezést vagy a szubsztanciát is jelenti. Az ő esetükben az „idea” vagy „forma” az, ami szervekkel ellátván építi föl a testet. Ezekbe a szervekbe a szubsztancia belélehel egy fajta dinamizmust, amelyet életnek nevezünk. Ezeket a különböző és sajátos szerveket változatos cselekvésekben mozgatja: helyváltozás, táplálkozás, növekedés, szaporodás, érzékelés, képzelet és emlékezet. A szubsztanciális formát ezért a testet megelevenítő, és annak szerveit létrehozó tevékenysége miatt nevezzük *Léleknek*.

Az itt összefoglalt fejezetekben a dolgok misztériumáról volt szó, és mindig kerestünk hozzá költői idézeteket. Ezek az idézetek azt erősítették bennünk,

hogy a költőket is vonzza - mint a méheket a virág – az az idea, ami a természet dolgaiban a legmélyebb, legrejtettebb, leglényegesebb.

Anélkül, hogy szándékos lett volna, az idézeteknek majdnem mindegyike egy fáról szól, amelyben a költő számára egy napon fölillant az értelem fényének sugara. *Egy fa*, mondtam. Ugyanis a költő úgy kötődik az egyes létezők léteéhez, mint ahogyan egy személyhez kötődik az ember. Ramuz mondja: „Egyetlen létezővel történő *bensőséges* találkozás révén a költő egy pillanat alatt kapcsolatba kerül minden létezővel.” /27/

„Ó te fa, aki talán
gondolkodsz magadban”
/Rilke/

Ha újra elolvassuk ezeket az idézeteket és eltöprengünk fölöttük, meggyőződünk róla, hogy a költő és a metafizikus ugyanabból a misztériumból táplálkozik, ugyanabból az érthetőségből, és ezeknek kutatására a valóság legmélyére indulnak. Ugyanez mondható el a festőről is. Van Gogh vallomásából idézünk: „Művemben visszhangzik, ami a valóságból megragadott. A természet elmondott nekem valamit, amit én gyorsírással rögzítettem”. /28/

Ezért hangsúlyozzuk, hogy az „egyszerűek” is eljuthatnak a metafizika igazságára. Ha a szakmai gondolkodás útja járhatatlannak is bizonyul számukra, vigasztalásukra a költői út kínálkozik. Egy nagy költő – Saint-John Perse – így magasztalta a mélység felé vezető utat: „A diszkurzív, okszerű, vagy a szaggatott, költői gondolkodás közül vajon melyik ér el messzebbre? És az ős éjszakából, amelyben két vakon született tapogatózik, egyik a tudomány eszközeivel felszerelve, a másik csupán az intuíció villámlásaitól segítve, vajon melyikük fog hamarabb kiemelkedni, és rövid foszforeszkáló fénnel melyik fog jobban feltöltődni? A válasz nem számít.” /29/

Úgy is föltehetjük a kérdést, hogy „*Melyik jut magasabbra?...*” Maritain egykor humorosan így írt erről: A költő és a metafizikus „libikókáznak, egyszer az egyik, másszor a másik emelkedik az égbe. A nézők gúnyolódnak a játéukon – ők a földön ülnek.” /30/

A következő fejezetben megnézzük őket, amikor az égbe emelkednek!

J E G Y Z E T E K

17. Pierre Desgraupes: *R. – M. Rilke*. Seghers, 1970. 74. p.
18. Raissa Maritain: *Poèmes et Essais*. D.D.B. 1968. 125. p.
19. *Les Parties des Animaux*. Trad. J. – M. Le Blond S.J. 640.1 33-35.
20. *Lettres à son frere Théo*. Grasset 1937. 51. p.
21. *Les Parties des Animaux*. Uo. 641 a 25.
22. G. Romeyer Dherbey: *Les Choses même. L'Age d'Homme*. 1983, 16. p.
23. *Metafizika*. 1028 b 4.
24. Aquinoi Szt. Tamás: *Summa Theologiae*, P III. q. 73 a. 4. ad lum.
25. Martin Heidegger: *Introduction à la Métaphysique*, Gallimard, 1967, 81. p.
26. Arisztotelész. *De l'Ame*, trad. Tricot. Liv.II, 415 b 14.
27. Marguerite Nicod idézi: *Du Réalisme à la Réalité*. Droz, 1966, 171. p.
28. *Lettres à son frere Théo*. Uo. 74. p.
29. Saint-John Perse: *Poésie*, Gallimard, 1961. 2. p.
30. *Les Degrés du Savoir*. Oeuvres Completes, IV. Ed. Universitaires, Fribourg, 277. p. /A továbbiakban ezt a kiadást idézzük./

Fordította Varsányi Luca

Szigeti I. József O.P.

RÉSZLETEK A 97. FÜZETBŐL

1991.

Ami a leginkább – s ezért a legkárosítóbban – hiányzik az élet minden területén (a nyilvános, a nemzetközi életben s a kultúrában is): a felgazdagító, a megszilárdító, az értelmet adó kötődés a **Teljeshez**, értve a Teljesen mindazt, amit Róla a bölcselő ész és a kinyilatkoztatásra támaszkodó hit – teológiai feldolgozásban is – mond, kötődés, mely szemléleti és egyben érületi (szeretési) kapcsolat. E kötődéses kapcsolat híján minden, amit az ember és az emberiség tesz és alkot, az elszegényedés, a szétesés, az értelmetlenedés, a lebegési szilárdtalanság állapotában van. 1.o.

*

Az Apostol buzdítása szerint szívügyünk legyen, hogy jót tegyünk minden ember előtt (Róm 12,17; vö. Pr 3,7, 2Kor 8,21). De még ennél is fontosabb, hogy jót tegyünk **Isten szemében** - mennél több olyan jót téve, amiről csak Ő tud. És az ilyen rejtett jó ne csak a külső tettekben valósuló legyen, hanem – és még inkább – a lélek világában végbemenő: nemes, nagy, szent szeretések, vágyak, érzések, azonosulások, szándékok... Mindennek őserdő-termékenységgű termőföldje legyen a lélek! És minden, amit kifelé teszünk – akár az emberek, akár csak az Isten szeme előtt –, ennek a szentül-buja bőségnek legyen a kiáradása! Akkor a kinti jó, amit teszünk, nem lesz férges, s azért a hatékonyságot adó áldás fogja kísérni. 2. o.

*

Egy hozzáértő valaki kidolgozhatná és a világnak bemutatná, milyen volna az élet a Földön, ha az emberek – normális módon – mélyen átélnék **embervoltukat**, s a köztük lévő bármilyen különbözőségeket annak alárendelten, annak a gazdagabb kiteljesedése érdekében értékelnék csak és engednék érvnyesülni, s ha nemcsak az egyedek, hanem a különféle közösségek és a népek sokféle kapcsolatait is ez a szemlélet határozná meg.

Ma, amikor a kölcsönös függés és az egymásrautaltság ténye, s ebből folyóan az egység igénye egyre mélyebben tudatosul az emberiségben, sürgetőbb lett közösségi szemléletek, felismerések, meggyőződések, s a megfelelő, ugyan csak közösségi vágyak és akarások, vagyis közösségi megélések, élmények kialakulása.

Akik hatékonyan közreműködnek ebben – az emberiség fő jótevői közé sorolhatók. 2. o.

*

A **nevelés** egyik fő feladata: mennél korábban kialakítani a fiatalokban, és mély átéléssé izzítani bennük az igazi **nagyság**, kiválóság, értékesség, termékenység eszméjét és eszményét – hogy annak ígézetében éljenek élethossziglan, a mindenfelől csábító hamis ígézetektől mentesen (immunizáltan, esetleg „fertőtlenítetten”). – Valamilyen nagyság ígézetében él kicsi-nagy egyaránt. Sztálin, Hitler, Szaddam ... egy álnagyság ígézettjei. 3. o.

*

Csak normális volna – az ember mint értelmes lény, és még inkább a keresztény mint kegyelmileg felvilágosított lény részéről - mindenhez könnyedén, sőt önkéntelenül is (spontán) hozzágondolni, vagy inkább hozzálátni a felfelé, a Teljeshez, a Célhoz való vonatkozást, utalást és annak nyomán újabb meg újabb fel-fellobbant szeretéssel követni azt az irányt.

Nincs, aminek ennél jótékonyabb kihatása volna a gyakorlati életre is.

3. o.

*

A kegyelemmel meg nem gyógyított embert annyira leköti a megélhetés mindennapi gondja, hogy nem ér rá tisztázni magában, mire is jó a megélhetés.

4. o.

*

Az, hogy kicsi és gyenge vagy – nagyon is, a végletekig is –, semmiképp sem lehet akadálya annak, hogy nagy, akármilyen nagy hatások menjenek végbe általad. Egy okozat jobban függ a főoktól, mint az eszköz-okok bármelyikétől. És legjobban az Első OktóI, mely Mindentmegtehető. – Ő a hatalmát a jelen világrendben az Üdvözítő Emberen keresztül gyakorolja, aki bármi nagy üdvösséget is megtehet – és megtenni kész is – általad, ha feltételtelen szeretetben átadod magad neki. Ilyen lelkülettel a kicsinységed, a gyengeségeid szinte még vonzzák is az Ő hatalmát, hogy megmutatkozzék azokon keresztül.

Ennek a legmélyebb élménye volt az Apostolban, aki egyenest büszkélkedett gyengeségeivel, hogy –oksági összefüggés! –megszállja Krisztus hatalma (2 Kor 12,9b). 4. o.

*

A keresztény **búcsúja** – az agg Simeont utánozva (vö. Lk 2,29-30) – az élettől:

„Uram – akit Háromságosan Egynek ismerhettek meg –, **békében** távozzom, a Te szólításodra, az életből. Abban a békében, mely a Jézusomtól adott béke (vö. Jn 14,27). S ez a béke azáltal tölti be lelkemet, hogy láttam Őt. Láttam nemcsak néhány percre (mint Simeon), hanem egész életemben (vagy legalább ebben az utolsó szakaszában). Láttam a növekvő szeretetemtől egyre megvilágosodottabbá és átéltebbé váló Hittel. Láttam Őt mint **Üdvözítőt**, vagyis mint az üdvösségnek, az istenség egész teljességének (vö. Ef 3,19) az ajándékoztóját”.

5. o.

*

A keresztény életfeladat: egész lelkivilágunknak a Jézuséval való egyeztetése, ahhoz-áthasonítása, ahhoz-kapcsolása, annak a mindenestüli függvényévé magasztosítása, attól eluralkodottá emelése, azzal azonosulttá változtatása ... A keresztény élet mondhatatlanul több, mint utánzás (utánozni bárkit lehet): egy ténylegesen élő ember, az isteni intenzitású emberi lelkiéletet élő ember életének egyre jobban érvényesülő belefolytatódása emberi személyekbe, akikben Ő megjelenül, hogy bennük azt a lelki életet élje, melyet élne, ha emberi valóságában élne itt ma köztünk (: dadogó erőlködések a Gal 2, 20a) tartalmának kibontására). 6.o.

*

Csupa erotika és pornó közt járván, egyszer csak azt fogod kérdezni árván: ez a sok kéjkeresés mind mire való? (Bb. asszonancia).

Az ősbűntől megrontott s a kegyelemtől meggyógyíttatni még nem engedett emberi természet a test gyönyör-teljesítményétől várja azt a betelést, melyet a teljes-életet adni egyedül képes Teljes Személlyel való szeretet-kapcsolat adhat csak meg. – Éld meg, szenvedd meg azért annak az ősrontásnak a szörnyűségét, s – a kéjipar virágzásán érzett felháborodáson túl – érezz segíteni is kész szánalmat azok iránt, akik a legkisebb teljesítőképességű valóságtól, a testtől – a csak „pillanatnyi jóllakottság”-ot adni képes testtől – várják azt, amit csak Őtőle, a Teljestől kaphatnának meg – aki kínálja is magát nekik abban az Őt szerettető emberben...! (Ebben a kínálásban – minden szerettető képességed bevetésével– végy részt te is!) 6. o.

*

Túl azon, amit a tudományos **apologetika** megállapít: a Szentlélek-ajándékoktól megvilágosított szemek lépten-nyomon, a Bibliában és az egyéni, meg a történelmi élet minden területén találkoznak a kinyilatkoztató Isten és Jézus megragadó igazolásaival. 7. o.

*

Fogyhatatlanul folyik az elmúlt félévszázad borzalmainak feltárása – amint azt az igazság joga meg is követeli. De hiányzik a hasonlóan nagymérvű felvilágosítás és ránevelés arra, hogy hogyan lehetne az elszenvedettek emlékezetéből és utóhatásaiból olyan élményeket kidolgozni, melyek az embert a maga nivoltában – és azon túl a kereszténységében – elmélyítik, gazdagítják, megemelik, s az elszenvedéseket felsőbbrendű nyereséggé kompenzálják. Enélkül pedig a feltárás nem éri el a teljes célját, s hatása inkább csak borzongás, szörnyülködés, önsajnálás keltése.

Óriási szenvedések – aránytalanul kis haszonnal! „Hasznon” értve itt azt az igazán igazi értéket, ami az emberi személy egy-egy újabb megemelő és gazdagító szeretet-élménye Istennel, a teljeséletű Személlyel kapcsolatban. 8.o.

*

Ha az **üdvösséget**, a teljes-életet nem állítjuk a hívők elé a képzeletet, az érzelmeket, a szívet, az észet lenyűgözően átható és lángbaborító erővel – akkor az mint cél, hogyan uralkodjon az egész életen, meghatározva minden vágyat, tettet, szeretést...?! 8. o.

*

Vacogva égni és égve vacogni: a kárhozat-élmény; kisebb fokon elkezdődhet már a jelenben. 8. o.

*

„Urunk, add és tedd, hogy a **hideg**, amelytől a testünk fázik, didereg, tudatosítsa bennünk a lélek fázását, didergését, s hajtson bennünket Hozzád, a Tűzhöz!” 9. o.

*

A **földrengések**, amelyekről értesülsz, idézzék tudatodba azt a biztonságot, szilárdságot, megrendíthetetlenséget – ami **Ő**, és serkentsenek arra, hogy **Ő**rea építsd életed! 9.o.

*

Szenvedéseink azért oly nehezen elviselhetők, mert nagyon szűkkörű és rövidtávú szemléleti és vágyódási térben élünk. – Ez a **szükség** és rövidség ugyanakkor maga is előidézője sok bajnak, szenvedésnek. 9. o.

*

A Nap, amikor felkel – előjön, kilendül égi sátrából (vö. Zsolt 18,5b,6) –, azt mondja: én most elárasztom fényemmel és melegemmel a Földet!

Így jelent meg köztünk Jézus is (vö. Jn 8,12; Lk 12,49).

Aki **egy** lett **Ő**vele szeretetben, reggelente úgy kelhet fel ágyából, mint a maga szűkebb világában szétáradni készülő Nap. 9. o.

*

A hamuhintő „Emlékezz!” hatékony, vagyis életalakító és átalakító emlékezést akar kelteni („nem-hatékony” emlékezések mindig vannak bennünk – eredetünkről és elmúlásunkról is). Hatékony pedig az az emlékezésünk akkor, ha testünket s a működését szolgáló anyagi javakat mindig arra használjuk, hogy porrá-enyészésük felé való sodródásuk egész ideje alatt hathatósan szolgálják a nem a porból való és nem porrá váló szellemi lelkünket a teljes élet felé való fejlődésben. – Az ilyen "emlékezés" még nagyobb hatással mozdítaná elő az élet emberi és keresztényi normalizálását, mint az egyébként nagyon szükséges gazdasági és társadalmi rendezés. 11. o.

*

A hamvazási „Emlékezz” figyelmeztető célzatát nem lehet leszűkíteni a porrá-válásra. Sok minden, ami nagyon fontos, kiesik a hívők tudatából, vagy annak peremére szorul. Beszélhetünk „keresztény amnéziá”-ról, emlékezetkihagyásról is. – Sorold fel magadnak, mi mindennek kellene állandóan a tudatvilágod előterében ragyognia! 12. o.

*

Nagy hiba, amikor a keresztények lekicsinyelnek, lefitymálnak, leszólnak bármit is, ami a vallási élet körén kívüli ugyan, de mégis alapjában jó. Ezzel csak elidegenítőleg hatnak a még „kívülállókra”.

A Kereszténység korlátolatlan igenlés mindarra, ami a Teljességben való bármilyen részesedésnek mondható. Az mind elismerni-értékelni-óvni való, és igényli, hogy bekapcsoltassék a Teljesség - a keresztényien értelmezett Teljesség - vonzásának a megtisztító, felemelő és beteljesítő sodrába. 12.o.

*

Az Evangéliumot úgy (is) kell olvasnunk, hogy folyamatosan egybevetjük az életünkben, a történelemben, és az irodalomban ismert személyekkel, magatartásokkal, tanításokkal... Így tűnik majd ki lenyűgöző világossággal páratlan mássága. 13. o.

*

„Mint oldott kéve, széthull nemzetünk” – ha nincs olyan egyesítő tényezője (egység-elve), mely a legfőbb Egységhez való rendelődéséből és kapcsolódásából meríti erejét. Hasonlóképpen széthull oldott kéveként az ember belső világa is, ha nem kapcsolódik rá tudatos felismerésben és átélt szeretésben az Egyre. És ugyanez áll az összemérésre is. – Mindhárom esetben az egységesítő lételv az Egynek emberkénti nekünk-adottsága, egyik személyében. 13. o.

*

Nem könnyű nem pózolni (nagyozolni, fontoskodni ...), mindenben póztalannak kenni, s a pózolás pózolás nélkül kerülni. 14. o.

*

A legeszményibb **nemi egyesülés** az, ha valaki azért akarja azt legfőképp (: tehát annak közvetlen céljait nem zárva ki), hogy abban megtapasztalja előíz-ként az elérni remélt boldogító egyesülést Istennel (– amint egyébként minden más megtapasztalásnak is tulajdonképpen az a legigazibb rendeltetése). Megtapasztalva pl. a testi leplezetlenségben azt a másikat, amelyben a magát adó Istenséget már egy fogalmi ismeretkép sem leplezi, közvetíti; meg azt, hogy itt is, ott is személyek önátadása van, vagy hogy: az egyesülés gyönyöre mindkét esetben egy betöltő pillanat. Megtapasztalva ugyanakkor – egy égre-felcsapó vágy kíséretében – az „előíz” elégtelenségét és végtelen másságát; pl., hogy a testek csak némi felszínnel, nem mindenestül egyesülhetnek, s hogy azzal is nem okvetlenül jár együtt lelki egyesülés, vagy ha együtt jár, az nem lehet

egészleges, sem a másik félt minden tekintetben betöltő, s hogy a testi gyönyör csak egy átmeneti „pillanatnyi jóllakottság” (amely után azért szüntelenül kell még folytatni a sok más irányú, jóllaktatást), szemben a másik, az ember testlélek egészét véglegesen betöltő gyönyör-pillanattal, mely egy örök jelen. 14. o.

*

A köznapi értelemben vett **udvariatlanságnál** nagyobb a tolakodó udvariasság (: „udvariaskodás”), azon is túltesz pedig a szerénység vagy a szolgálatkészség mázában mutatkozó tolakodás. 15. o.

*

Az Apostol **14 levelében** (összterjedelmük is igen szerény), eltekintve a dogmatikai részekről, több **humánus** található – és pedig nemes, mély és magaslatos humánus, amit ő magáról mond és abban, amit híveihez intéz, mint híres szerzők irodalmi műveiben, sorozataiban. Mélyrehatóan tanulmányozva a leveleket – akár egy életen át is, mert megéri –, több gazdagítót és felemelőt, több életalakítót lehet kiemelni belőlük, mint a világirodalom akármilyen széleskörű olvasásából. Sőt, mindaz is, ami az irodalomban igazi emberi érték, a levelekben található humánushoz vonatkoztatva, kapcsolva teljesebbé válik. (És mit mondjunk e tekintetben akkor, ha a levelekhez hozzávesszük az Evangéliumot és a Szentírás egészét ?!) 15. o.

*

Különleges felvilágosultság és magas szellemiség, műveltség jele, ha valaki felismeri és vallja, hogy a legkisebb erkölcsi károsodás – vagyis ami az emberi személyt a Célhoz való viszonyában károsítja meg – nagyobb rossz, mint az emberalatti világ bármekkora megkárosodása, és hogy az anyagi javak bármekkora mennyisége is csak akkor igazi érték, ha a személy erkölcsi felfejlődését szolgálja – arra a szolgálatra használva az embertől.

A mai fülnek elképesztő állítás, habár csak egy egyszerű, szinte banális igazságot fejez ki – mármint annak a számára, akinek merőben csak az ész fényében is helyes fogalma és értékelése van a Célről, az emberi személyről és az anyagi javak rendeltetéséről. (Próbáld ebben a fényben szemlélni pl. az Öböl-válság, a környezetvédelem, a földosztás, a kárpótlás... kérdéseit, vitáit.)

Annyira alája sülyedtünk (tudod, végsőképp mire vezethető ez vissza!) a merő normálisnak is – „denormalizálódtunk” –, hogy elképedünk a normálison is. És nem ismerjük fel azt sem, hogy annak a „túlzó”, „képtelen”, „életidegen” állításnak a legmélyebb gyakorlati, élet-átalakító hatása volna, ha igazsága uralkodóvá válna a közfelfogásban (amely egyébként divatosan hangoztatja az „ér-

tékrend” helyreállításának szükségességét).

Azt mondom: „Magas eszmény, – épp azért nem valósítható meg”.
–Resp.: A magasságából nem az következik, hogy nem kell minden erővel mindjárt hozzáfogni megvalósításához – hanem annak a hatékony felismerése, hogy megvalósulásának a legkisebb foka is nagyobb érték, mint az anyagi, a külső világrendben elért bármely siker. (Erre való tekintettel a fenti szemléletnek – ahogy több másnak is – az egész oktatásrendszer szellemét is át kellene hatnia.) 16. o.

*

Eszmecserék és **viták** humánabb és keresztényibb módja: válaszadás vagy cáfolás előtt valami elismerőt vagy tisztázót mondani a másik féltől előadottal kapcsolatban (: „helyesen állapította meg, hogy ...”, „véleménye tökéletesen helytálló az **előzetek**, a feltételezések alapján, melyekből kiindul”, „igyekezzünk közös erőfeszítéssel a teljes tisztázás felé” ...); az illető ne érezze magát ellenfélnek vagy ellenségnek, hanem partnernek. 17. o.

*

Senki sem szeretné - és elviselni sem tudná -, ha akár a legszeretettebbje is naponta 24 órát vele volna, s közben belső világának is minden rezdülését-hullámzását szemlélné. Unhatatlan és fenntartástalan együttélés csak túlvan van.
18.o.

*

Engedelmeskedni a Legnagyobbznak, a Nagynak – nagyobb dicsőség (mennyivel? - kifejezhetetlen!), mint uralkodni az egész világon (egyszerű következtetés Ő és a világ arányításából). 19. o.

*

Mint amikor az ütögetett billentyűk alól a hangolatlan húrok alig adnak hangot... Így vagyunk mi is, amikor az imák és a liturgia magasztos tartalmú szavainak a hatására nem csengenek, zengenek fel lelkünkben halk vagy zúgó szimfóniák (– sokszor csak színtelen hangok, némi szövegek). És általában minden benyomásra, melyek által a fáradhatatlan Művész igyekszik kicsalni, kijátszani lelkünkben a legszebb élmény-harmóniákat. 19. o.

*

Mi az, ami legfőképp szorul **gyógyításra** bennünk? Érzelmi–érzületi, akarati–szeretési világunk, életünk elhangoltsága Istentől, vagy a Ráhangoltságunk lagymatagsága. – Az isteni Hangoló azért jött közénk emberként, hogy a fokozhatatlan tökélyvel végrehajtott maga-szeretetéssel áthangoljon bennünket magához. 19. o.

*

Az Egyház a Célba-juttatás, az üdvözítés intézménye, isteni szerve.

Ez a legfőbb, az elsődleges, a döntő, a lényegi az Egyházban, túl azokon az evangéliumi – és egyébként igen nagy – jó hatásokon, amelyek hangoztatásával szokás az Egyház szükségességét és hasznát nyomatékozni (– amely nyomatékozás hasznos hangolás, disponálás lehet az Egyház legigazibb mivoltának a felismeréséhez és megkívánásához). 20. o.

*

A bűn – ami lényegében elszakadás Attól, aki az Egység maga –következménye, hogy a teremtésben természetesen adott **különbözőségek** (egyesekek, népek, fajok... közt) igen gyakran károsító ellentétekké torzulnak. Az Eggyel – a háromszemélyűen fennálló Eggyel is, sőt legfőképp – való szeretetes kapcsolatból merített erővel kell munkálkodni azon, hogy a különbözőségek közt mennél erőteljesebben érvényesüljön az egység, mely bensőleg összeköti őket (teremtmenyi, faji, emberi ... egység) –legfőképpen pedig a rendeltetési egység, mely végsőképpen a részesedés (mennél magasabb fokon) abban az egységben, mely a Személyek egysége az egy Istenség közösségében. 20. o.

*

Hiányoznak az életből az olyan behatások, benyomások, amelyek a szellem (az emberi lélek) valóságát, a szellemi igények elfojthatatlan erejét, és a szellemi értékek mindenekfeletti értékességét sulykolnák, égetnék folyvást a tudatunkba, és pedig legalább olyan erővel, amilyennel nyugözi le, büvöli el értékeitelenteinket az anyagi javak, a termelés, a gazdasági élet kérdéseinek szüntelen előtérbe-állítása, taglalása.

Az amügyis az érzékességbe átsúlyosodott emberi természetre egy hatalmas szuggesztio állandó ösztüze zúdul – az anyag, a test, az érzékesség diadalmas valóságát hirdetve neki és sulykolva belé: „ez van!”, majd azt, hogy „ez a legfontosabb!”, és végül, hogy „nincs is más, csak ez van!” 22.o .

*

A helyes, a megengedett, a természetes önszeretethez tartozik az is, hogy az ember szereti a múltját – élete bármely pillanatából és főként az életről visszatekintve arra (az idők múltban-élése, merengése a múlton). A múlt is az énünkhöz tartozik, azért azt is szeretjük és akarjuk birtokolni – jelenlévővé téve legalább emlékezetileg. De az emlékezéstől eltekintve is birtokoljuk múltunkat, amennyiben az mindenestől jelen van a mostani énünkben; jelen van okságilag, mint ható ok az okozatában. Így a jelen-önmagunkat szeretve és birtokolva, a múltunkat is szeretjük és birtokoljuk – anélkül persze, hogy ez a birtoklás minden részletre is kiterjedne tudatilag.

Az időbelileg lepergett múltnak van azonban egy időfölötti, változhatatlan, örök jelenvalósági léte is, amennyiben ősokában létezik: a megtervező és elhatározó Istenben, az Ő eszméiben és végzéseiben. Jelen van ott felsőbbrendűen-valóságosan, olyannyira, hogy az egész időbeliségi lét annak csak függvénye, kifejeződése, vetülete. Amiből következik, hogy az üdvözültek az istenlátásban a legmagasabbrendűen-valóságosan birtokba veszik egész múltjukat is, és most már az örök isteni megvilágításban értelmezve, értve és szeretve azt (és egyszerre és egyben is az egészet).

Az istenlátásos istenszeretettől átistenült önszeretetet végső megdicsőülése lesz az ott. – Mivel az életfolyamat is az Isten ajándéka, s mivel az Ő ajándékai visszavonhatatlanok (Róm 11,29.): az üdvözült az időfolyamattól tőle elragadott múltját elveszíthetetlen ajándékképp kapja vissza s olyan ajándékként, melyben mindaz is, ami az egykori múltban folt és sötétség volt – bűnök, szenvedések –, fényre és boldogsággá átdicsőülten van jelen (: kitűnne, hogy az is mind közreműködött az üdvösség elérésében).

(Az időbeliségben pillanatról-pillanatra élő ember hasznosan tudatosíthatja magában, magának, hogy van egy felsőbbrendű, örökkévaló és örökkétartó léte is – Istenben, s hogy hívatva van birtokba venni azt.) 26-27. o.

*

Szent Tamás „*de modo studendi*” rövid buzdító levelének hasonlóságára és annak folytatásaként ki kellene dolgozni a tanulás és a tanulmányozás részletezőbb elméletét, felhasználva a bölcsélet és a teológia erre vonatkozóan alkalmazható eszméit és elveit.

Fájdalmas látni, hogy az az óriási szellemi erőfeszítés, ráfordítás, melyet az emberiség az ismeretszerzésre, a tanulásra, a kutatásra alkalmaz, csak kevésbé hozza meg azt az eredményt, melyet a természeténél fogva megteremthetne az emberi személy beteljesülési fejlődése egészében. 27. o.

*

A „**keresztény**”, vagyis „**krisztusi**” szó milyen szavakkal volna többet–mondóan kifejezhető? - Pl. ilyenekkel: Istenből született ember, Krisztustól éltetett, Krisztussal azonosuló, Krisztusban(-ból) élő, a Szentlélektől vezetett, a Hitből élő, Isten-örökös, Krisztussal társörökös, megváltott (megszabadított) ember, a (teljes értelemben vett) teljes-élet várományosa,... 28. o.

*

Eszményi – egyben normális is – az volna, ha a keresztény **házasok** úgy élnének együtt, hogy egyikük halála előtt búcsúzásképpen megköszönnék egymásnak a kitartó és elmélyülő segítséget felfejlődésükhöz a Cél, az elérni remélt teljes-élethez – ahová segíteni minden emberi kapcsolatnak, jelesül is a házasságnak a fő rendeltetése –, s ha búcsúzásukkor már elővételezve éreznék azt a beteljesült örömet, mely örökre fogja túlnani találkozásukat betölteni. 30.o.

*

A legnagyobb **hősök** és **életművészek** azok, akik a legsanyarúbb és legsivárabb helyzetekben tudnak szépet, nagyszerűt és magasztost alakítani, megélni, érdemeset alkotni: személyiségük kiteljesítését. 30. o.

Kuklay Antal

AUTONÓMIA ÉS SZOLIDARITÁS

A „Szent Erzsébet jelenség”

„Vajon Szent Erzsébet tisztelete túl fogja-e élni a jubileumot?” A németországi ünnepek egyik szervezőjének félig tréfás kérdése elárulja, hogy a szakembereket is meglepte a szent születésének nyolcszázadik évfordulóját kísérő társadalmi érdeklődés nagysága, és árulkodik a kételyről is: lehet, hogy ez is csak egy hulláma a közfigyelemnek, amely majd átadja helyét a soron következő évfordulónak?

Hasonló kérdés merülhet fel a sárospataki hívekben is látva a zarándokok napról-napra növekvő áradatát.

De ha nem efemér jelenségről van szó, mi az oka ennek a hallatlan népszerűségnek?

Lássuk először a „jelenséget”!

A Libonline internetes könyvruház Elisabeth von Thüringen hívó szó alatt 26 művet kínál. A tübingi tartományi kormány a 2007-es költségvetésében 40 millió eurót irányzott elő a Szent Erzsébet év programjaira, köztük a wartburgi kiállításra és tudományos konferenciára. A Német Nemzeti Bank 10 eurós ezüst érmet bocsájt ki, egyik oldalán a német sassal, másikon Erzsébet alakjával, peremén pedig vésett felirat Szent Erzsébet mondásával: „Tegyétek boldoggá az embereket!”

Erzsébet ugyanis, amikor özvegyi járandóságát sógoraitól megkapta, Marburg tizenkét mérföldes körzetéből összehívta a koldusokat és kiosztott közöttük 500 márkát. Ahogy Erzsébet, a négy szolgálólányának egyike a pápai bizottságnak eskü alatt vallotta: „Mivel az ugyanazon a napra következő éjszaka világos volt a hold ragyogása miatt, miután a jobb erőben lévő szegények már elmentek, igen sokan a gyengébbek és a betegek közül ott maradtak, leheveredve az ispotály kerítése mentén és az udvar szögleteiben. Amikor az udvaron áthaladva Boldog Erzsébet meglátta őket, így szólt övéihez: 'Lám, a gyengébbek itt maradtak, hát akkor adjunk nekik még valamit.' És elrendelte, hogy adjanak mindegyiknek 6-6 kölni dénárt, és nem akarta, hogy a gyerekek kevesebbet kapjanak. Ezután kenyeret hozatott és kiosztotta nekik. Miután ez megtörtént, ezt mondta: 'Azt akarjuk, hogy az örömük teljes legyen, gyújtsunk hát tüzet!' És nagy tüzet gyújtatott, és sokak lábát megmosatta és bekenette. És a szegények énekelni kezdtek, és nagyon jól érezték magukat. Ezt hallván Boldog Erzsébet így szólt: 'Íme megmondtam nektek, hogy boldoggá kell tennünk az embereket.' És maga is együtt örült az örvendezőkkel.” (1)

Természetesen minden német püspökségnek megvan a maga jubileumi terve, többeknél sárospataki zarándoklat is szerepel. Ünnepelnek a szerzetesrendek, különösen a ferences család, a különböző lelkeségi mozgalmak, a Szent Erzsébet nevét viselő intézmények és iskolák.

A hesseni evangélikus püspökség és diakóniai szolgálat harminchárom tablóból álló vándorkiállítást készített és anyagilag támogatta a magyar változat elkészítését. A „Korona, kenyér és rózsák” című kiállítás a sárospataki Árpád-házi Szent Erzsébet Történelmi Társaság szervezésében április 12-én nyílt meg a sárospataki Árpád Vezér Gimnázium aulájában, azóta járja az országot.

Sajátos eredménye a jubileumi évnek a kromsdorfi Maria Pawlowna Társaság német, magyar és ukrán nyelvű változatban elkészült fotókiállítása: „Európai Fórum – Nők Napjainkban Szent Erzsébet Nyomában”. A kiállításon Németországból, Ausztriából és a Kárpát-medence országaiból negyven nő portréját láthatjuk kezükben rózsaszállal, nevük, hivatásuk és jelmondatuk feltüntetésével: nőket, akik Szent Erzsébet szellemében élnek. A sárospataki kiállítást Rolf Damm úr nyitotta meg május 25-én, aki a német sajtó figyelmétől kísérvé gyalog tette meg a Wartburgból ide vezető 1500 kilométeres utat. (2)

A fotókiállításhoz hasonló célú a német Sirius Filmstúdió munkája is: Mi a Szent mondanivalója számunkra manapság?

Ha nem is ilyen átfogó szervezettséggel, de ünneplik az évfordulót egész Európában, különösen az olaszok, spanyolok, franciák, lengyelek és belgák.

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 2007-et Szent Erzsébet évének nyilvánította, de az 1930-as Szent Imre év, az 1938-as Szent István év és az 1948-as Mária év programjaihoz képest jóval szerényebb célkitűzéssel és anyagi lehetőséggel. Így az évfordulót nem annyira a központi szervezés, mint inkább valamiféle „népi kezdeményezés” jellemzi, amely aztán magával sodorja a hivatalos közegeket is.

Jól látható volt ez a Szent István bazilikában november 19-én, a Püspöki Kar szentmiséjén, amikor a papság és az énekkar láthatólag nem volt felkészülve a székesegyház zsúfolásig megtöltő hívő seregére és a hosszan elnyúló áldoztásra. Hasonlóképpen civil összefogás eredménye volt, hogy a szentmisét követően a Művészetek Palotája Bartók Termében a Szent Erzsébet oratórium keretében került sor a Szent Erzsébet Rózsája Díj átadásának egyetemes magyar liturgiává magasztosult ünnepségére. Méltán minősítette ezt az eseményt Seregély István, a Püspöki Konferencia elnöke Szent Erzsébet csodájának.

A Konferencia javasolta, hogy 2007-et a magyar állam is nyilvánítsa Szent Erzsébet évnek, de az évfordulók titkársága tíz évre előre kijelöli a megemlékezéseket, így akkorra a Batthyányi év már ki volt tűzve.

A Püspöki Konferencia bizottságot jelölt ki a jubileumi év szervezésére, e célra Sárospatakon Szent Erzsébet Irodát nyitott a plébánia épületében, a Konferencia sajtóirodája pedig kiemelt figyelmet szentel az év eseményeinek és kezdeményezéseinek.

Szent Erzsébet kultusza

Karácsonyi János, kiváló egyháztörténészünk már 1907-ben, a hétszáz éves évforduló alkalmából a Religio folyóirat hasábjain megnyugtatóan tisztázta Szent Erzsébet sárospataki születését, elmarasztalva a „hamar ítéző német történészeket”, akik abból a tényből, hogy a német lovagok Pozsonyban vették át a kis Erzsébetet, arra következtettek, hogy ott is született. (3) Nem volt fogalmuk az Árpád-házi királyaink „vándor életmódjáról”, hogy tudniillik a király és királyné külön-külön a nyári időszakban végigjárta kíséretével vadászat címén a maga erdőispánságait. Így választotta ki Gertrudisz Erzsébet világra hozatalára az akkoriban Ketel-patakának nevezett uradalom központjában álló kúriát. Az eltelt száz esztendő régészeti és történeti kutatása igazolta Laskai Osvát tudós ferences prédikátor híradását Szent Erzsébet pataki szülőhelyéről. A plébánia-templom déli oldalánál ugyanis előkerültek egy 11. századi rotunda, a hajdani királyi kápolna alapfalai. Ennek tőszomszédságában az egykori királynői kúria telke a mai napig osztatlan. A rajta épült római katolikus elemi fiúiskola ma Szent Erzsébet Ház néven ad otthont a Római Katolikus Egyházi Gyűjteménynek és a Sárospataki Árpád-házi Szent Erzsébet Történelmi Társaságnak. Tíz év óta e társaság szervezi pünkösdvasárnaponként a történelmi menetet, amikor a város polgárai korhű öltözetben körbe járva eljátszák a szent életének egy-egy jelenetét, felújítva így a középkori misztériumjátékokat. Ugyanis IX. Gergely pápa Perugiában 1235. május 27-én pünkösdvasárnap avatta szentté Erzsébetet. Ennek emlékéért őrzik öntudatlanul a mai napig a népi pünkösdlők.

Pünkösdhétfőn az egybegyűlt zarándokok a főpapi szentmise után körmenetet tartanak Szent Erzsébetnek az admonti bencés apátságtól kapott ereklyéjével. Az idei körmenet különlegessége volt a Szentnek az Erzsébet apácák által őrzött díszesen faragott fejedelelnői botja, valamint a negyven foltvarró hölgy által készített színes zászlórengeteg.

A sárospataki Rákóczi Múzeum igényes kiállításon gyűjtötte össze az Erzsébet-kultusz történelmi emlékeit, a Szent Erzsébet Ház első kiállítása pedig kortárs képző- és iparművészek hódolata Szent Erzsébet előtt.

Ennek a felívelő kultusznak jele az egri érsek kérelme, hogy a szentatya nyilvánítsa a pataki plébániatemplomot basilica minorrá, valamint többek javaslata, hogy Erzsébet is legyen Európa társvédőszentje.

Országszerte – így az egri érsekség díszudvarán is – köztéri szobrok, valamint oltárképek készülnek. Seregély érsek felhívására pedig számos helyen utcákat és tereket neveznek el Szent Erzsébetről.

A Tudományos Akadémia és az egyetemek konferenciákat szerveznek. Ha nem is a németországihoz hasonló mértékben, de megélénkült a hazai könyvkiadás is régebbi és újabb életrajzok megjelentetésével. (4)

A jubileumi évben több együttes előadja Liszt Ferenc nagyívű oratóriumát, Szent Erzsébet legendáját. Debrecen, Mezőkövesd, Eger, Miskolc és Sá-

rospatak híveit könnyekig meghatotta a gyimesfelsőlóki Árpád-házi Szent Erzsébet Gimnázium csángó és székely népviseletű diákjainak csengő hangú kóruséneke. Tőlünk viszont napról-napra zarándok csoportok indulnak Kassára és Wartburgba, valamint Szent Erzsébet többi kultuszhelyére.

Itt kell megemlítenünk egy évek óta érlelődő gondolatot, az Európai Kulturális Utak keretében Szent Erzsébet Út létesítését. Az Európa Tanács által létrehozott intézményrendszer célja Európa kulturális gyökereinek feltárásával főleg a fiatal nemzedékben elmélyíteni a közös értékeinken alapuló európai öntudatot. Ennek érdekében az évezredes Santiago de Compostella-i zarándokútnak, az El Caminonak kulturális és sport jelleget adtak, majd újabb utakat építettek ki. Így jött létre az Európai Kertek, Kolostorok Útja, a Selyem, Borostyán, Gótikus, Barokk, Hanza, Viking, Mozart, legutóbb pedig a Szent Márton Út. Az Európa Tanács által jóváhagyott több, mint mint húsz kulturális út az Európa szellemi örökségét őrző intézmények közötti együttműködésen alapuló információs rendszer, melynek tagjai az odalátogatókat és a közvéleményt ellátják kellő tájékoztatással. A tíz országon átívelő Szent Erzsébet Út terve összeköti a Szent életének helyszíneit bemutató, jelentős ábrázolásait őrző, illetve kultuszát kiemelten ápoló intézményeket. A Sárospatakról kiinduló Szent Erzsébet Út tervét a magyar állam is támogatja. Ennek előkészítésére tárcaközi bizottság jött létre. Egyebek közt ezt is célozza a Sárospatak és Eisenach közötti testvérvárosi kapcsolat.

Az eddigiekből talán érzékelhető, hogy a jubileumi évi lelkesedés nem múltékony fellángolás, hanem kibontakozása az Erzsébet-kultusz 19-20. századi reneszánszának.

A mögöttünk hagyott két évszázad tudománya hatalmas eredményeket ért el. Ezek közül legfontosabb – Neumann János és Kármán Tódor, s a többi marslakó zsenialitását elismerve – mégsem a számítógép, az atomreaktor vagy az űrrakéta, hanem egy, az embervoltunkkal kapcsolatos felismerés. Ugyanis az etológusok, az állati magatartás kutatói kísérleti úton kimutatták, hogy „az ember a legszelídebb állat”. Vagyis a gerincesek közül kétezer óra alatt az emberi egyedet éri fajtársai részéről a legkevesebb agresszió. Ezzel eldőlt egy két évszázados vita: bebizonyosodott, hogy az ember természeténél fogva nem kompetitív, versengő, hanem kooperatív, együttműködő lény. Ahogy a kutya génjeibe be van programozva az emberimádat, úgy a miénkbe a emberszeretet. Így a tapasztalati tudomány igazolta a jézusi mondás igazságát: „Nagyobb boldogság adni, mint kapni.” Az etológusok eredményét megerősítette a szociológusok kutatása: a megkérdezett kísérleti alanyok szignifikáns többsége hajlandó volt altruista céllal támogatni ismeretlen embereket. Tehát a szolidaritás a génjeinkbe van programozva. (5)

Szent Erzsébet élete példája az ajándékozás eksztatikus örömének, amelyet mindnyájan megtapasztaltunk, de különösen a nagymamák. Ez az öröm a serkentője az emberi kreativitásnak: a tudománynak, a művészetnek, a pedagógiának, a közjó mindenfajta szolgálatának.

Amivel Erzsébet környezetét: játszótársait, szolgáló lányait, barátait, gyóntatóit és férjét lenyűgözte, az egyéniségének hallatlan ereje, szuverenitása, autonómiája, amivel könnyedén túllépett a konvención, anélkül, hogy görcsösen támadta volna. A szentekre jellemző „hüperrealitással” tudta felülről nézni az élethelyzeteket, „sub specie aeternitatis” valódi értékén mérni a dolgokat és embereket. Ahogyan nem félt kimutatni szenvedélyes szerelmét férje iránt, ahogyan a leprásokban tisztelte Isten gyermekeinek méltóságát, ahogyan egyetlen kézmozdulattal, mosolyogva visszautasította a világ legtekintélyesebb uralkodójának, a fiatalon megözvegyült II. Frigyes német-római császárnak a kezét. Mindez a koldusok és a császár számára jó hír volt és bátorítás: Ne féljetez Jézus nyomába lépni. Öt év múlva a kikoszarozott kérő mezítláb, vezeklő ruhában, a marburgi érsekkel és a fukar sógorral együtt vállán vitte a sírból felemelt Erzsébet koporsóját. S mikor azt a templom oltárára helyezték, a császár levette fejéről a koronát, s Erzsébet feje fölé helyezte ezekkel a szavakkal: „Ha nem tudtalak életedben császárnővé koronázni, fogadd ezt a koronát tiszteletem jeléül, te, aki az égben már királyné vagy.”

Embervoltunk lényegéhez tartozik, hogy érzéseinket, céljainkat, eszményeinket szavakba foglaljuk, s azokat allegorikus, vagy valóságos személyekben megtestesítsük. Így lett mára a nyolcszáz évvel ezelőtt született, 24 évet élt magyar királylány századunk legforróbb vágyának, az autonómiának és a szolidaritásnak emblematikus alakja, a jövő reménye és ígérete.

J E G Y Z E T E K

1. Magyarország virága. 13. századi források Árpád-házi Szent Erzsébet életéről. Szerk.: J. Horváth Tamás és Szabó Irén. Bp. Szent István Társulat, 2001. Középkori keresztény írók 3. 170-171.p.
2. <http://frauen-heute.netzwerk-europa.de>
3. KARÁCSONYI János: Szent Erzsébet születéshelye. = Religio. 1907. 1.sz. 4-6.p. ; Szent Erzsébet születéshelyéről. = Religio. 1907. 4. sz. 57-59.p.
KUKLAY Antal: Szent Erzsébet szülőhelye: www.szenterzsebet.hu
4. BODNÁR Dániel: Erzsébet, a szeretet szolgálóleánya. 2. jav. kiad. Bp. Szent Gellért K. 2007.
GOLARITS István-PROKOPP Mária: Árpád-házi Szent Erzsébet, Bp. Tertia K. 2003.
HARSÁNYI Lajos: A szent asszony. Bp. Szent István T., 2006.
HORVÁTH Tamás, J.: Ki voltál te Erzsébet? Sárospatak, R. K. Egyházi Gyűjtemény, 2007.
MONTALEMBERT, Charles de: Árpád-házi Szent Erzsébet türingiai hercegné élete. Ford.: Havas István. Bp. Új Ember K. 2006.
PUSKELY Mária: Árpád-házi Szent Erzsébet. Bp. Kairosz, 2007.
STUMPF Gáborné OLÁH Etelka: Szent Erzsébet online bibliográfia. Sárospatak, 2007. www.ctif.hu (Könyvtári adatbázis)
5. Francis FUKUYAMA: A nagy szétbomlás. Ford.: M. Nagy Miklós. Európa Könyvkiadó, 2000.

FLORILEGIUM

Kodály Zoltán

Előszó a Százszorszép népdalfüzethez^{*}

Százegynehány dal régi gyűjtéseimből találomra, innen-onnan válogatva, mit jelenthet? Egy kis térképet, útleírást, nagy, kereső vándorútról, Magyarországot kereső magyarországi utazásról. Aki keres: talál. Aki soká bolyong, végre hazatalál. (Egyszer, hosszú gyalogúton, betértem egy, falutól távoli tanyába. A gazdasszony, hatalmas termőfa, miután megkínált minden jóval, és elmagyaráztatta, mi járatban vagyok, így összegezte: „Akkor hát maga olyan Petőfi-féle.”)

Eleinte úgy rémlett, nincs már itt épség, bomladozik minden, régi nagyság darabokra törve, századok malomköve alatt törmelékké örölve. Bizony sokan kérdeztük akkor Adyval:

Hej, égig-nyúló giz-gazok,
Hát nincsen itt virág?
Míg a föld alvó lelkét lesem,
Régmúlt virágok illata
Bódit szerelmesen.

És közelebbről nézve, örömpesve eszmélünk rá: e régmúlt virágok élnek! Csak kissé széjjelszóródtak. A dal egyik felét a Zobor alatt találtad, másik feléért a Hargitáig kellett menni. De most együtt vannak, csak rajtunk áll hogy soha többé széjjel ne szóródjanak. Nem is szóródnak, ha sikerül a magyar lelkekbe úgy belegyökereztetni, hogy onnan semmi hatalom ne irthassa ki.

Ez a mi Zenei naiv eposzunk, s ha a finnekből lehetett a Kalevala népe, belőlünk is lehet Zenei Kalevalánké.

Jó úton járunk: az iskolás gyermekek már a nép dalain tanulják a zene elemeit; erre az alapra épülhet olyan zenei műveltség, mely nemzeti, de lelket tár minden nép nagy alkotásainak. Értékmérőt is kap a népdallal, aki e, századok csiszolta tökéletességhez méri, amit hall: nem tévesztik meg többé hamis bálványok, nem lesz többé „gyermeki báb puha szíve tárgya.”

A sok vihartól romlásnak indult nemzet újjáépítéséhez a népzene hatalmas sarokkő. Mert a nép dala életet hirdet, el nem múló életet.

^{*} E kötet köszöntötte az 1957. december 16-án 75 éves Kodály Zoltánt. Rá emlékezünk születésének 125. évfordulóján.